

Adam Klsák, Ivana Křížková

Do roku 1989 bylo Československo zemí takřka výhradně emigrační. V souvislosti se změnou politické, ekonomické a společenské situace však po Sametové revoluci došlo k významnému obratu. Česko se v posledních desetiletích stalo z hlediska migrace atraktivním prostorem, který se v řadě charakteristik blíží spíše zemím západní Evropy, než ostatním středo- a východoevropským zemím s komunistickou minulostí (Drbohlav 2011). Cizinci dnes již tvoří nezanedbatelné procento obyvatelstva Česka¹ a roste význam vlivu cizinecké populace na formování sociálních, fyzických i funkčních prostorových struktur našich sídel (Ouředníček, Temelová 2009, Přidalová, Ouředníček 2017, Přidalová, Hasman 2018). Rozložení cizinecké populace v zemi je ovšem nerovnoměrné (Uherek 2003, Novotný, Janská, Čermáková 2007, Čermák, Janská 2011). V některých větších městech dosahuje podíl cizinecké populace více než deset procent, existují však obce, kde cizinci tvoří i více než třetinu obyvatel. Dominantním centrem a zároveň branou zahraniční migrace do Česka je Praha (Drbohlav, Valenta 2014, Přidalová, Ouředníček 2017). Ta je jakožto hlavní město atraktivní díky koncentraci a široké škále pracovních příležitostí², kvalitnímu dopravnímu spojení se světem i vyšší úrovni kvality života. Většina cizinců v Česku pochází z kulturně nebo i jazykově blízkých zemí (Slovenska, sousedních a dalších zemí EU, Ukrajiny či Ruska), významnou výjimku tvoří pouze Vietnamci, jejichž migrační trajektorie do Česka má původ především ve specifických politických vazbách obou zemí ještě před rokem 1989 (Kušniráková a kol. 2013, Drbohlav, Valenta 2014, Přidalová, Hasman 2018).

Obsahem mapy 2.1 je aktuální stav rozmístění a struktury cizinecké populace ve středních Čechách. Jako analytické jednotky jsou zvoleny obce ve Středočeském kraji a městské části hlavního města Prahy. V mapě je zohledněna typologie obcí středních Čech (viz mapa 1.4) vycházející z aktuálního vymezení zón suburbanizace k roku 2016 (mapa 1.1) a také vnitřní členění Prahy na čtyři zóny (Ouředníček, Novák 2012). Ve formě kartogramu jsou zpracovány podíly cizinců na celkových počtech obyvatelstva obcí (respektive městských částí Prahy). Strukturální kartodiagram zobrazuje složení cizineckých populací v jednotlivých obcích a rozlišuje pět skupin podle státního občanství. Čtyři skupiny odpovídají největším cizineckým skupinám přítomným v Česku – tedy občanům Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu a Ruska. Do poslední kategorie „jiné“ pak spadají cizinci ze všech ostatních zemí. Kartodiagram je kvůli přehlednosti mapy zobrazen pouze v případě jednotek, v nichž pobývá padesát a více cizinců.

Při pohledu do mapy je na první pohled patrné, že rozmístění cizinců v Praze a středních Čechách má v zásadě koncentrický prostorový vzorec, přičemž počty i podíly cizinců klesají ve směru z vnitřní Prahy na její okraje, a dále od suburbánních obcí směrem k obcím venkovským. Tento prostorový vzorec narušují ostatní suburbánní jádra, především ta s vysokou koncentrací pracovních příležitostí ve specifických odvětvích lákající ve zvýšené míře zahraniční pracovníky – například Mladá Boleslav a Kolín díky automobilovému průmyslu. Zatímco nejvyšší absolutní počty cizinců nalezneme v městských částech vnitřního města Prahy, které zároveň vykazují vysoké počty obyvatel celkově (Praha 4, Praha 10), u podílů cizinců na obyvatelstvu příslušné administrativní jednotky je situace odlišná. Vysoké podíly cizinců se vyskytují za prvé v tradičních i novějších suburbánních lokalitách výstavby rodinných

¹ V roce 2018 žilo v Česku téměř 565 tisíc legálně pobývajících cizinců, kteří tak tvořili již více než 5 % obyvatelstva země (ČSÚ 2018).

² Ekonomické důvody bývají považovány za hlavní motivaci k migraci do Česka (viz např. Drbohlav 2011).

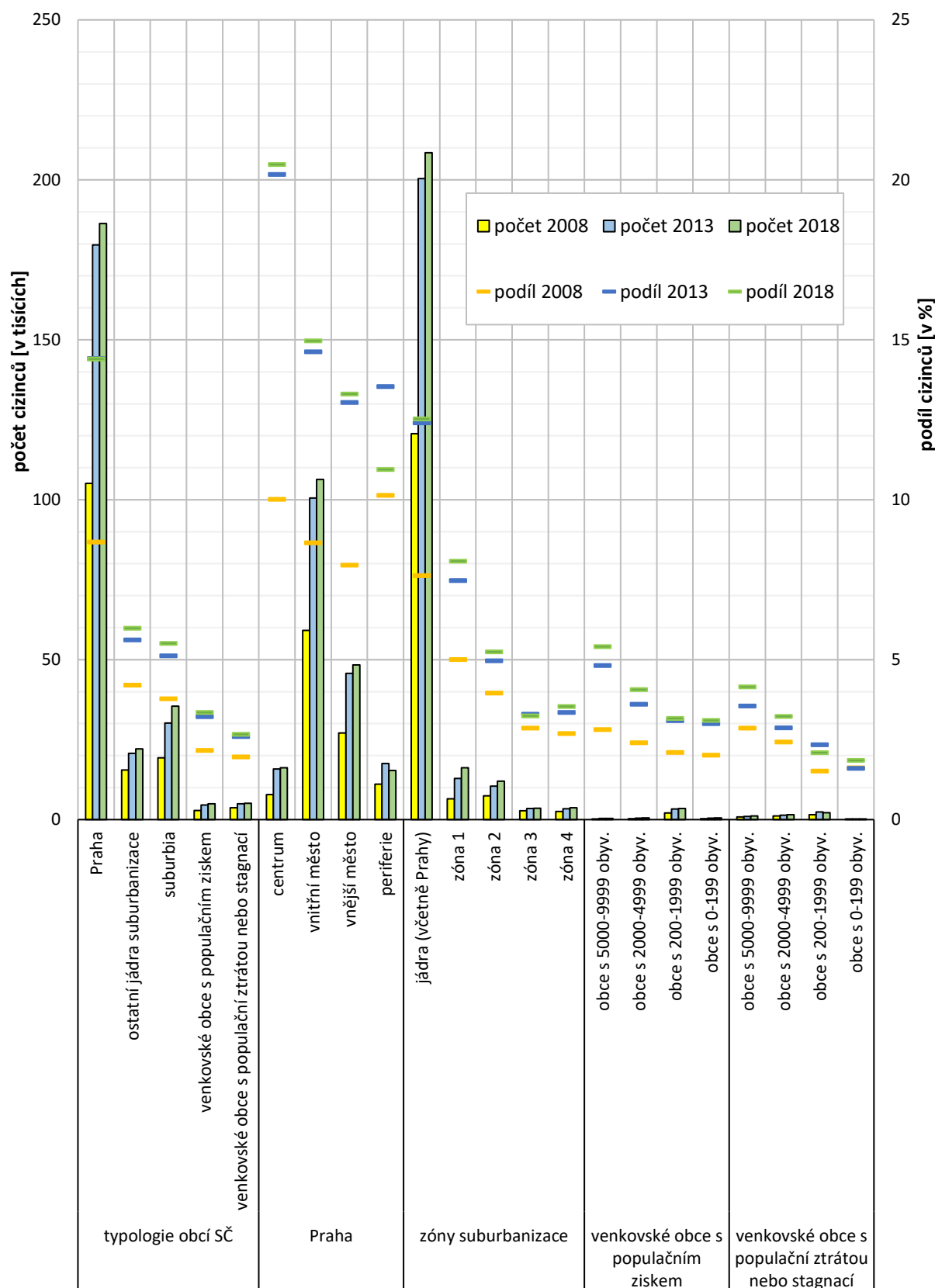
domů vysokého standardu, jako jsou MČ Praha-Nebušice³, a obce Průhonice či Trnová lokalizované jihovýchodně od administrativních hranic Prahy. Dále se jedná o lokality spjaté spíše se suburbanizací komerční a průmyslem, jakými jsou Mochov či Vestec. Zde je vyšší koncentrace ovlivněna přítomností ubytoven a levnějšího bytového fondu využívaného manuálně pracujícími cizinci (Přidalová, Ouředníček 2018). Koncentrace cizinců v suburbánních obcích se zdají být v souladu s předpokladem preference dobré dopravní dostupnosti, proto je patrné, že takovéto obce nezřídka přiléhají k důležitým dopravním tepnám (Ouředníček 2007). Poměrně vysoké hodnoty podílu cizinců se dále objevují v případě vybraných lokalit vnějšího města (typicky například Praha-Kunratice) a také v samotném historickém centru Prahy (Praha 1, 2). Ve venkovských obcích nalézáme vyšší koncentrace cizinců spíše výjimečně, a pokud ano, pak zřejmě především z důvodu nízkého celkového počtu obyvatel těchto jednotek.

Agregujeme-li analyzované jednotky do jednotlivých zón a typů (obrázek 2.1), koncentrický vzorec je z výsledku opět patrný a platí víceméně u všech členění do typů a zón. Jednoznačně se potvrzuje teze o významu Prahy jako dominantního cíle zahraniční migrace (Drbohlav, Valenta 2014, Přidalová, Ouředníček 2017) – většina cizinců ve středních Čechách žije v Praze, především v jejím vnitřním a vnějším městě, nejvyšší podíl na populaci mezi zónami nalézáme v historickém centru města. Za administrativními hranicemi Prahy se vyšší počty cizinců vyskytují v suburbiích a také v ostatních jádrech suburbanizace. V suburbiích klesá počet i podíl cizinců v souvislosti s intenzitou procesu suburbanizace (od zóny 1 po zóny 3-4), zřejmě tedy můžeme hovořit o existenci procesu suburbanizace cizinců, která se ovšem nachází v prvotní fázi – a šíří se difuzně od suburbánních jader (dominantně Prahy). Diverzitu suburbánních jader v tomto ohledu ukázala samotná mapa – dají se tedy očekávat relativně velké rozdíly v rámci tohoto typu obcí. Ačkoliv se ve venkovských obcích nevyskytují vyšší počty cizinců ani při agregaci do celku – typu, i zde platí sestupný vzorec, a to podle velikostních kategorií obcí. Relativně vyšší podíly cizinců na populaci mají větší venkovské obce, naopak malé, a navíc populačně stagnující venkovské obce vykazují podíly nejnižší. Ukazuje se, že cizinecká populace ve středních Čechách je orientována spíše na městský, respektive suburbánní styl života.

Zajímavý pohled nabízí srovnání vývoje za poslední desetiletí⁴, od roku nástupu ekonomické krize 2008 po současnost (2018), s mezidobím v roce 2013 (obrázek 2.1). Z tohoto srovnání je patrné, že počty i podíly cizinců téměř ve všech typech a zónách rostly, v posledních letech však méně dynamicky, než mezi lety 2008 a 2013, kdy se v některých zónách tyto hodnoty až zdvojnásobily (centrum a vnitřní město Prahy, 1. suburbánní zóna). Výjimku tvoří periferie Prahy, kde počet i podíl cizinců k roku 2018 dokonce klesl, což může souviset se sníženým zájmem o dělnické ubytovny, případně jejich přesunem za administrativní hranici Prahy – například do areálů koncentrace pracovních příležitostí spjatých s komerční suburbanizací či automobilovým průmyslem (Uherek 2003). Velmi dobře viditelný je nárůst počtu i podílu v suburbánních obcích, přičemž nejrychlejší byl v první, výstavbou a migrací z jádra nejvíce zasažené zóně, zatímco ve třetí zóně už byl relativně pomalý. Mezi venkovskými obcemi (v obou typech) v počtech cizinců vyniká velikostní kategorie od 200 do 1999 obyvatel, což do značné míry odráží podobu sídelní struktury středních Čech. Při analýze prostorových charakteristik cizinecké populace je žádoucí zmínit, že se jedná o heterogenní skupinu. Jak již bylo zmíněno, motivace k příchodu do Česka, socio-kulturní základny i postavení na pracovním trhu či trhu s bydlením se liší nejen mezi jednotlivými skupinami cizinců, ale samozřejmě také mezi jednotlivci. Přesto agregací do základních skupin podle občanství můžeme dostat jasnější obraz jejich preferencí a možností.

³ Nebušice jsou s téměř třetinovým podílem cizinců na obyvatelstvu jednotkou s vůbec nejvyšší hodnotou tohoto ukazatele ze všech hodnocených.

⁴ Přesná data o cizinecké populaci včetně její podrobné struktury bohužel nejsou k dispozici v tak dlouhém časovém horizontu, jako zdroje pro ostatní mapy.

Obrázek 2.1: Počty a podíly cizinců v typech obcí středních Čech a zónách Prahy v letech 2008, 2013 a 2018.

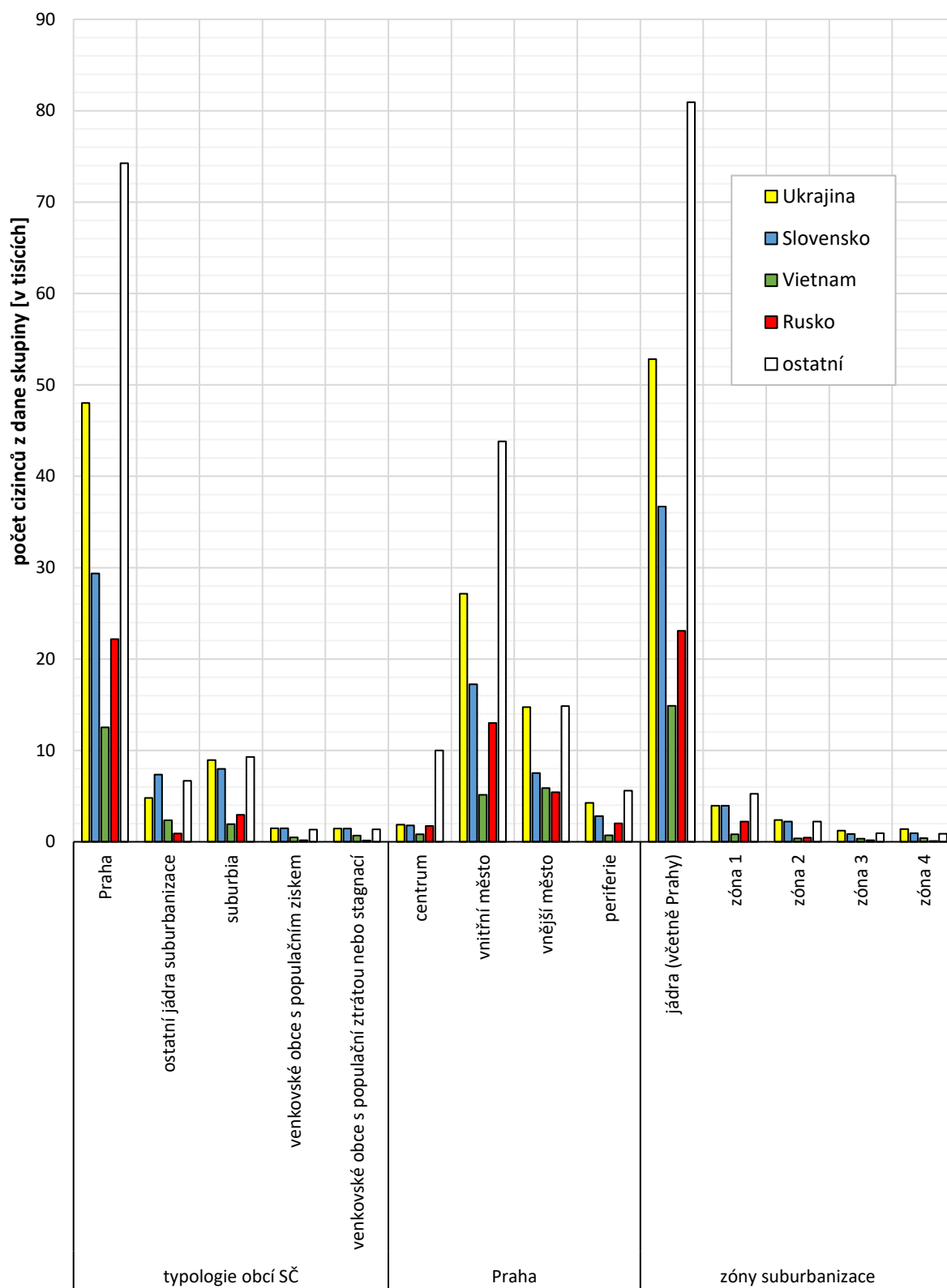
Zdroj dat: ŘSCP (2008, 2013, 2018).

Početně největší skupinou cizinců v Praze, středních Čechách i celém Česku jsou Ukrajinci (ŘSCP 2018). Ti obývají takřka všechny středočeské obce i městské části Prahy, tvoří obvykle průměrně okolo čtvrtiny cizinecké populace. Ačkoliv Ukrajinci bývají obvykle považováni především za manuálně pracující s nižším socio-ekonomickým statutem (Drbohlav, Dzúrová 2007), nejsou výrazně méně zastoupeni v suburbii či ve vnitřním městě ani v historickém centru Prahy, tedy i v místech, kde bychom mohli očekávat vyšší náklady na život. Přesto, velmi vysoké podíly Ukrajinců na zahraničním obyvatelstvu některých obcí či městských částí zřejmě značí přítomnost dělnických ubytoven. Obdobně jako Ukrajinci, také Slováci se zdají být v prostoru Prahy a středních Čech rozmístěni relativně rovnoměrně, což odpovídá jejich kulturní a jazykové blízkosti, díky které de facto splývají s majoritní populací (Uherek 2003). Nicméně Slováci, kteří v Česku neplánují žít dlouhodobě a ponechávají si slovenské občanství, pracují často ve specifických ekonomických odvětvích, jak naznačují zvýšené podíly na populaci například v Kolíně či Mladé Boleslavi. Naproti tomu velmi specifickou skupinou jsou Vietnamci, kulturně i jazykově nejvzdálenější z početných cizineckých skupin. Vietnamci se prostorově koncentrují zejména k jižnímu až jihovýchodnímu okraji Prahy, typicky do městských částí Praha-Libuš a Praha 12, kam zároveň směřují své ekonomické aktivity (známé tržiště a komunitní centrum SAPA) (Kušniráková a kol. 2013). Velmi vysoký podíl na cizinecké populaci mají Vietnamci také v blízké suburbánní obci Vestec, což svědčí zřejmě o existenci specificky lokalizované suburbanizace movitějších vietnamských podnikatelů, kteří se však stále drží v blízkosti svých ekonomických aktivit a centra komunity. Za částečně separovanou skupinu obyvatel bývají považováni také Rusové (Bittnerová 2012, Přidalová 2017), což se pohledem do mapy potvrzuje jen částečně. Zřejmá je však jejich preference Prahy a blízkého okolí. Vyšší podíly Rusů jsou patrné v tradičně zmiňovaných městských částech jako je Praha 13, Praha 6 či Praha-Zličín, a také v některých starších suburbii. Ostatní cizinci byli agregováni do jedné souhrnné skupiny, která však má na populaci některých analyzovaných jednotek i větší než poloviční podíl. Zejména v centrálních částech Prahy a tradičních suburbánních lokalitách s vysokým socio-ekonomickým statutem (obdobně jako u Rusů – například Průhonice, Praha-Nebošice) lze předpokládat, že jsou mezi nimi dominantně zastoupeni obyvatelé západních vyspělých zemí, tedy EU 15, USA a dalších. Obyvatelé těchto zemí zpravidla v Česku, respektive specificky v Praze pracují na vysokých manažerských a kvalifikovaných pozicích⁵ a podle dosavadních zjištění mají tendence se poměrně výrazně prostorově separovat (Přidalová, Ouředníček 2017). Dále jsou v této skupině početně zastoupeni Číňané (specificky v některých částech Prahy), občané dalších zemí EU či postsovětských zemí (ŘSCP 2018). Okrajovým fenoménem, kterým lze vysvětlit vysoké koncentrace „ostatních“ cizinců zejména v některých venkovských lokalitách, jsou pak pravděpodobně účelové registrace cizinců ze západních zemí⁶ (Čermák, Janská 2011, Klsák 2017).

Analýza za jednotlivé typy obcí a zóny (obrázek 2.2) je v souladu se poznatky z předchozích odstavců. Naplno se zde ukazuje zejména dominance skupiny ostatních cizinců v centru Prahy, a také její vysoké zastoupení ve vnitřní části Prahy a suburbii – to souvisí jak s velkou rozmanitostí cizinecké populace v hlavním městě, tak i se zmíněnou koncentrací „expatů“ (Přidalová, Ouředníček 2017). Překvapením může být relativně vysoké početní zastoupení Ukrajinců v suburbii, které ale také souvisí s jejich celkovým vysokým počtem a tendencí k rovnoměrnému rozmístění, obdobně jako u občanů Slovenska. Naopak u Vietnamců je evidentní orientace spíše na vnitřní a vnější město Prahy. Suburbánní tendence v okolí Vestce tak pro Vietnamce zatím zůstává výjimkou.

⁵ Souhrnně lze pojmenovat anglickým pojmem „expatriates“ či zkráceně „expats“.

⁶ Z literatury vyplývá, že například občané Německa se v Česku účelově registrovali z důvodu možnosti získat znovu doma ztracené řídičské oprávnění (Čermák, Janská 2011). Takovéto registrace jsou zpravidla prováděny na jedinou adresu, kde pak vznikají extrémní „fiktivní“ prostorové koncentrace. Může se jednat i o dělnické ubytovny, kde je reálné složení pobývajících zcela odlišné (Klsák 2017).

Obrázek 2.2: Počty cizinců v typech obcí středních Čech a zónách Prahy v roce 2018 podle státního občanství.

Zdroj dat: ŘSCP (2018).

Poznámka struktura cizinecké populace ve venkovských obcích nebyla zařazena z důvodu nízkých počtů.

Závěrem lze zopakovat několik důležitých poznatků, které tato specializovaná mapa přináší či potvrzuje. Cizinecká populace středních Čech je velmi rozmanitá, její prostorové rozmístění nerovnoměrné a prostorové chování jednotlivých skupin cizinců se liší. Dominance v atraktivitě pro cizí rezidenty připadá tradičně na Prahu jako hlavní město s bezkonkurenčním množstvím pracovních příležitostí, ale také dlouhodobým velkoměstským multikulturním prostředím (Drbohlav, Valenta 2014). Se vzdáleností od centra Prahy směrem k okrajům a dále od pražských suburbii do středních Čech se rezidenční atraktivita pro cizince podle aktuálních dat snižuje, nicméně na základě vývojového srovnání mezi lety 2008 až 2018 je zřejmé, že i ve vzdálenějších lokalitách zahraničních migrantů přibývá. Cizinci začínají částečně objevovat (zejména pražská) suburbia, ale jedná se zatím o spíše počáteční fázi procesu, který bychom mohli nazývat rozvinutou suburbanizací cizinců. Cizince lákají také další specifická jádra regionu s významnou koncentrací pracovních příležitostí. Počet cizinců v Praze a středních Čechách konstantně roste, a ačkoliv v období po ekonomické krizi se růst poměrně výrazně zpomalil, již dnes se jedná o významnou složku obyvatelstva s nezanedbatelným vlivem na sociální, fyzické i funkční struktury sídel v regionu.

Literatura:

- BITTNEROVÁ, D. (2012): Prostorové rozmístění občanů Ruské federace na území Prahy: situace 2010. In: Bittnerová, D., Moravcová, M. (eds.): *Diverzita etnických menšin. Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, Praha, s. 153–167.
- ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E. (2011): Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálněgeografické diferenciacie Česka. *Geografie*, 116, č. 4, s. 422–439.
- DRBOHLAV, D. (2011): Imigrace a integrace cizinců v Česku: Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie*, 116, č. 4, s. 401–421.
- DRBOHLAV, D., DZÚROVÁ, D. (2007): Where Are They Going?: Immigrant Inclusion in the Czech Republic (A Case Study on Ukrainians, Vietnamese, and Armenians in Prague). *International Migration*, 45, č. 2, s. 1–25.
- DRBOHLAV, D., VALENTA, O. (2014): Czechia: the main immigration country in the V4. In: Eröss, A., Karácsonyi, D. (eds.): *Discovering Migration between Visegrad Countries and Eastern Partners*. HAC RCAES Geographical Institute, Budapest, s. 41–71.
- KLSÁK, A. (2017): *Cizinci v městském regionu Karlových Varů: prostorová distribuce a vlivy na lokální prostředí*. Magisterská práce. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 121 s.
- KUŠNIRÁKOVÁ, T., PLAČKOVÁ, A., TRAN VU, A. (2013): Vnitřní diferenciacie Vietnamců pro potřeby analýzy segregace cizinců z třetích zemí. Výzkumná zpráva. Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, 75 s.
- NOVOTNÝ, J., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D. (2007): Rozmístění cizinců v Česku a jeho podmiňující faktory: pokus o kvantitativní analýzu. *Geografie*, 112, č. 2, s. 204–220.
- OUŘEDNÍČEK, M. (2007): Differential Suburban Development in the Prague Urban Region. *Geografiska Annaler: Human Geography*, 89B, č. 2, s. 111–125.
- OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J. (2012): Populační vývoj Prahy a jejího zázemí v transformačním období. In: Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Academia, Praha, s. 25–46.
- OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2009): Twenty years after socialisms: the transformation of Prague's inner structure. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Sociologia*, 54, č. 1, s. 9–30.
- PŘIDALOVÁ, I. (2017): Cizinci a lokální sociální prostředí: případová studie Hůrka. In: Ouředníček, M., Jíchová, J. (eds.): *Sociální prostředí Prahy: město na prahu 21. století*. Academia, Praha, s. 120–149.

PŘIDALOVÁ, I., HASMAN, J. (2018): Immigrant groups and the local environment: socio-spatial differentiation in Czech metropolitan areas. *Geografisk Tidsskrift-Danish Journal of Geography*, 118, č. 1, s. 72–87.

PŘIDALOVÁ, I., OUŘEDNÍČEK, M. (2017): Role zahraniční migrace v měnící se sociálně-prostorové diferenciaci Prahy. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 53, č. 5, s. 659–692.

UHEREK, Z. (2003): Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 39, č. 2, s. 193–216.

Zdroje dat:

ŘSCP (2008): Cizinci v Česku – interní databáze Ředitelství služby cizinecké policie. Individuální anonymizovaná data k 1. 1. 2008.

ŘSCP (2013): Cizinci v Česku – interní databáze Ředitelství služby cizinecké policie. Individuální anonymizovaná data k 1. 1. 2013.

ŘSCP (2018): Cizinci v Česku – interní databáze Ředitelství služby cizinecké policie. Individuální anonymizovaná data k 1. 1. 2018.